

## KONZERVATÍV FIATALSÁG.

**M**ÁR TÖBBSZÖR megfigyelték azt az érdekes tünetet, hogy a mai fiatalság nagy része — és nem a legtehetségtelenebb része — konzervatívnak vallja magát. Ebben mindenesetre nagy része van az előttünk járó konzervatív nemzedék (Prohászka, Pauler Ákos, Szekfű, Horváth János) gondolatébresztő problémalátásának és igazságszomjúhozó józan-ságának és a külföldi konzervatív eszmeáramlatok (fascizmus, Hitler, Maurras, Maritain, Chesterton) megerősödésének, de a legfontosabb tényező mégis saját életünk volt. Boldogabb korok értelmi életet élő fiatalsága azzal töltötte idejét, hogy szép könyvekből szép elméleteket ismert meg és bizonyos idő múlva ő is igyekezett hasonlókat alkotni. És mikor «készen lett rendszere, megnősült», mint a német filozófus írta önéletrajzában. Boldogabb idők fiatalsága hitt a rendszerekben s ezért forradalmár volt. Minden fiatalember eljutott egy időponthoz, amelyben észrevette, hogy elméletei és a valóság között kisebb-nagyobb különbség van. Mivel elméleteit tökéletesnek tartotta, a valóságot akarta megváltoztatni — lehetőleg minél gyorsabban. Az idősebbek jóindulatúan nézték a fiatalok erőlködéseit és mosolyogva gondoltak a férfiváérés napjaira, amikor majd rájön a fiatalember, hogy az elméleteket könnyebb megváltoztatni, mint a valóságot.

A mi évjáratunknak a háború alatt kezdett nyiladozni az esze, a forradalmak alatt kezdett el a saját fejével gondolkodni, az infláció meg a külföldi kölcsönök nyomán jelentkező fellendülés alatt kellett volna forrongania és méreteiben páratlan gazdasági válság alatt érik férfivá. Egész eddigi öntudatos életünkben a valóság, az «élet» — ahogy szokták mondani — olyan parancsoló erővel jelentkezett, hogy kénytelenek voltunk tudomást venni róla. Hiszen nem egyformán reagáltunk a kényelmetlenül tolakodó erőszakoskodásaira. A gyengébbek előbb megijedtek tőle, az erősebbek tovább tartottak ki. A «jobbik rész» annál elkeseredettebben vetette magát az álmok és ideálok világába, minél hangosabban dörömbölt a valóság. Minél előbb akarta megöregíteni az idő, annál inkább ragaszkodott az ifjúkori álmodozások szent jogához. De hiába. Ha az ébrenlét ideje alatt erősek a benyomásaink, álmainkban sem tudunk szabadulni tőlük. Hamarosan fel kellett adnunk a küzdelmet, hogy fiatalok maradhassunk; előbb értünk férfivá, előbb józandotunk ki, mint az előttünk járó nemzedékek és — esetleg — mint az utánunk járók.

Igy lettünk fiatalon konzervatívok és vállalnunk kellett ennek összes terheit. Mert vannak terhei. Nálunk kitartó propagandával terjesztették el a közvéleményben azt a dogmát, hogy aki konzervatív, vagy korlátolt, ostoba, vagy eladta magát. Arról, hogy nem vagyunk ostobák, még csak meg tudtuk győzni azokat, akik törődtek velünk, de a magunkat eladás gyanúja leküzdhetetlen. Ha jelenlegi viszonyainkra mutatunk, amelyek legtöbbször nem túlságosan közelíti meg a XVIII. századi főurak életszínvonalát, még mindig fennmarad a gyanú, hogy a jövő, a karrier stb. érdekében «adtuk el lelkünket».

De nemcsak ilyen külső terhekkkel kell megküzdenünk. «Forradalmár»

vagy «baloldali» kortársaink készen kapnak az őket megelőző nemzedéktől gondolatokat, mondanivalót, formát, mindent. Nekünk, néha szintén voltak megelőzőink, sokkal több a tisztáznivalónk önmagunkban s ami a legnagyobb hátrány: rengeteg gátlással kell megküzdünk. Nem a ma minden fiatal előtt egyformán tornyosuló külső akadályokra gondolok, hanem a belsőkre, lelkiekre. Konzervatívnak lenni azt jelenti, hogy mindig higgadtak és józanok maradjunk. Mi veszedelmes dolognak tartjuk, ha valaki érzelmeire hallgat és nem a józan ész, a hideg értelem vezeti tetteiben, szavában, írásában. Ha valaki tisztában van a valósággal és érzi a felelősséget, amit korunk és mai állapotunk mindenkire rá kellene, hogy kényszerítsen — csak irigyelni tudja azoknak a lelkiismeretét, akik szabadon engedik csapongani érzéseiket, vagy akik játszi könnyedséggel gyártják a szebbnél-szebb elméleteket.

Eddigi életünkben a külső események úgyszólván mindig az ellenkező irányba tereltek bennünket, mint amerre egyéni belső fejlődésünk szeretett volna tartani. Ez megtanította nemzedékünket arra, hogy megbecsüljük a valóságot és ne értékeljük túlságosan az «egyéniséget». Sokan ezt objektivitásnak nevezik, én úgy érzem, nagyobb területet ölel föl és mégis találób, ha ezt a bizonyos eredményt *konzervatív világnézetnek* nevezem.

Ez a konzervativizmus nem program és nem ideál, hanem *világnézet*, azaz egy bizonyos mód, amellyel szemlélem a világot. Tehát semmi esetre sem jelenti azt, hogy minden úgy van jól, ahogy éppen van és minden változtatást eleve elítélünk. Az öregek sincsenek megelégedve a jelenlegi állapotokkal, hogy elégednénk meg mi, akik mégis csak fiatalabbak vagyunk. Változtatni, javítani akarunk mi is, de csak okkal. A konzervativizmus lényege az indukció. A valóságból indul ki, nem az elméletekből. A különböző elméleteket is megbecsüli, de nem a valóság ellentétének tartja, hanem részének, amelynek akkora értéke van, amilyen mértékben hat a valóságra. A legszebb, a leglogikusabb, legarányosabban felépített elmélet is csak akkor ér valamit, ha termékeny, ha aktív, ha befolyásolja a való világot. A konzervatív ember tehát csak akkor változtat, ha a valóság megköveteli és csak azt javítja, amit a realitás hibásnak mutat. Nem indul elméletek után és nem fontos számára, hogy ilyen vagy olyan «izmus» mennyire valósul meg. A forradalmár az ellenkező irányú utat követi. Kikeresi az elméletek közül azt, amelyik a legjobban tetszik neki és annak megvalósításáért küzd. A forradalom, ha uralomra kerül, a valóságot igyekszik a maga ízlése szerint átalakítani. Mivel pedig az elmélet mindig szűkebb, mint maga az élet, minden győzelmes forradalom pusztít, lenyesegeti a valóságból azt, ami nem illik bele rendszerébe: az intézményeket eltörli, az embereket agyonlövöti vagy lefejezi. Minden forradalom dedukál és a valóságot valamilyen előre kiagyalt rendszerbe akarja beleszorítani.

A tiszta konzervativizmus szempontjából minden elmélet és rendszer erőszakot ér a valóságon. Legyen az demokrácia vagy kapitalizmus, szocializmus vagy nacionalizmus, kommunizmus vagy hitlerizmus, liberalizmus vagy klerikalizmus: mind az igazság egy részét akarják az életre reáörszakolni. Ezért a konzervativizmus csak akkor változtat, ha okvetlenül szükséges. *Chesterton* szellemes paradoxonja szerint a konzervativizmus a legtágabb körű demokrácia, mert a halottaknak is van benne szavazati joguk. Hétköznapi nyelven ez a paradoxon azt jelenti, hogy valószínűbb hogy az a jó, ami évszázadokon keresztül jó volt, mint az, amit néhány lelkes ember kisüt.

Hogy példa is legyen a fejtegetések mellett, induljunk ki egy tényből: van néhány arisztokrata, aki nem teljesíti kötelességeit, amit rangja és

vagyona ráró, de annál hangosabban követeli az őt megillető jogokat, sőt a «rangjának kijáró kivételes bánásmódot». A forradalmár ebből azt a következtetést vonja le, hogy el kell törölni az arisztokráciát. Pedig ebből a tényből csak az következik, hogy el kell törölni az arisztokrácia néhány rossz tulajdonságát, legfeljebb az, hogy el kell törölni néhány arisztokratát. Azért, mert sok rossz író van, nem szabad azt követelnünk, hogy töröljük el az egész irodalmat. Viszont azt sem lehet kívánni józan ésszel, hogy azért, mert valaki író vagy arisztokrata, csak bámulni szabad és ha valaki kifogást emel a két tiszteletreméltó osztály valamelyik tagja ellen, akkor a műveletlen, reakciós, tekintélyromboló, kommunista jelzők közül az alkalomnak legmegfelelőbbet el kell tűrnie.

Természetesen, ha az egyes esetek gyógyítása nem segít, vagy valamilyen hiba tömegesen lép fel, a konzervativizmusnak is vállalkoznia kell gyökeres változtatásokra is.

Ha azt keresi az ember, hogy az ilyenfajta konzervativizmus milyen szerepet játsszék az irodalomban, a közelmúlt egyik problémájába ütközik bele. Ez — a világnézet és a l'art pour l'art ellentéte, vagy ha kevésbé korhoz kötött szavakkal akarjuk megjelölni: a tartalom és forma ellentéte. Ez az ellentét különösen Ady Endre költészete körül kialakult vitában éleződött ki. A korlátolt és vaskalapos konzervativizmus azt az álláspontot képviselte, hogy Ady züllött ember és költészete zagyva és érthetelen, a korlátolt és rajongó baloldal azt hirdette, hogy Ady költészete tökéletes és hibátlan, ő maga az ideális modern ember. A józan konzervativizmus nézete az, hogy Ady jelentősége nagy, mert valóban megújította a magyar költészet formanyelvét, de egyénisége csak elrettentő példának jó, elveiben pedig a háború előtti radikalizmus zagyvaságai keverednek az ösztönösen megérzett igazságokkal. Erre következett a válasz: az irodalomban a világnézet, a tartalom nem fontos, csak a stílus, a forma foglalja magában a művészt. E vita adta aktualitásnak, meg a l'art pour l'art magyar képviselői erős egyéniségének, nagy hatást gyakorló tehetségének köszönheti ez az irány, hogy — a külföldi irodalmakkal szemben, ahol epizódsszereppel kellett beérnie — nálunk még ma is probléma. Még ma is probléma, noha jelentősége erősen csökken. A «Nyugat» fiataljai arra a Rédey Tivadar által felvetett kérdésre, hogy van-e jobb- és baloldali irodalom, anyagi egyszerűséggel azt válaszolták, hogy nincsen, mert csak a baloldali az igazi irodalom. Azt hiszem, fölösleges ezt az állítást cáfolgatnunk, elégedjünk meg annak a megállapításával, hogy most már egyetértünk abban, amin annyit vitatkoztak, hogy igenis fontos az irodalomban is a tartalom, a világnézet.

Milyen legyen a konzervatív kritika? Elsősorban ne legyen merev vaskalapos elveinek alkalmazásában. Igenis, legyen szilárd, megállapodott világnézete, de ne ítéljen el teljesen valamit azért, mert nem mindenben egyezik meg az ő felfogásával. Saját álláspontjának határozott megvédése mellett, keresse meg az ellenkező oldalon is azt, amiből okulhat, vagy esetleg, ami az ő világnézetével közös. De a kritika, ha igazán konzervatív akar lenni, bizonyos állandóságot is képvisel. Ez az állandóság nem lehet a régi formákhoz és mondanivalóhoz való oktalan ragaszkodás, ennek az állandó elemnek is elevennek, változásra képesnek kell lennie. Ilyen eleven és mégis állandó elem: a magyar lélek, a határaink között kifejlődött műveltségnek, hagyománynak, problémáknak, életnek, terveknek az a része, amely csak a mi tulajdonunk, amely sajátosan magyar.

Nem szabad megöregedett és haldokló népek szokása szerint fallal körülvenni magunkat és gyanakvással fogadni mindent, ami kívülről áramlik be, hanem igyekeznünk kell az újdonságokat a magyar hagyományok gyökereihez növeszteni és a világot foglalkoztató eszmék magyar megoldásait megtalálni. Ha a magyar jellem eddig nem ismert vonásai nem elégségesek ahhoz, hogy korunk által rákényszerített feladatokat magukba fogadják, nem az új feladatokat kell elodázní, vagy egyszerűen letagadni, hanem a magyar lélek olyan új vonásait kell megkeresnünk, amelyek eddig lappangtak, vagy elnyomattak.

A konzervatív kritikának a mai válságos időkben nem szabad eddigi kényelmes álláspontjával megelégednie. Nem szabad csak arra szorítkoznia, hogy fékezze és válogassa ki a más meggyőződésű emberek által ajánlott utasítások közül azokat, amelyeket megfelelőeknek tart, hanem neki kell az európai szellemi áramlatokból a magyar lélekhez idomított változtatásokat hirdetni. Nemcsak azért, hogy ezzel megfossza a «baloldalt» bizonyos taktikai előnyöktől és nemcsak azért, hogy ezzel elejét vegye az újítások mérséklésével járó surlódásoknak, hanem azért is, mert ma két kultúra határmesgyéjén állunk és ilyenkor — eszmeváltások idején — a konzervativizmus feladatai kettőzöttek: nemcsak arra kell ügyelnie, hogy a nemzeti lélek folytonosságát biztosítsa, nemcsak a hagyományokból kell kiválasztania a menthetőt és átfórmálnia az új követelményekhez, hanem lehetőleg az újításokból is kell fogadnia mindent, ami összeegyeztethető régi ideáljával, hogy megkímélje a társadalmat a kirobbanásoktól, a szélsőséges kísérletektől, hogy nyugodt átmenetet tudjon biztosítani a régiből az újba.

Fábíán István.

## NAGY EMMA VERSE.

### VAKÁCIÓ.

*Szerte-szórtan a küzdelemben —  
úgy jövünk haza: fáradtan.  
Títokt ború a hű szemekben,  
cudar világ van, áldatlan.*

*S kétszer volt már fekete kongás:  
Apám és Bátyám hagytak itt.  
Azóta szívünk nagy szorongás:  
Jaj, nehogy megint valakit ...!*

*Azóta tudjuk, mi az együtt  
s azóta tudjuk, mi a nincs.  
És, ha van is derűsebb kedvünk:  
szemünk nyűgözi a kilincset:*

*Hogy jönnek be s hogy jönnek vissza  
s mondjuk, mily rosszat álmodtunk,  
hogy a halál ... könnyünket itta  
temetésre jött városunk ...*

*Ám mindhiába, mindhiába —  
álmok országa nincsen itt.  
A sors kemény s életünk állja  
s hullatja vérző kincseink ...*

*Ha még egyszer a régi házba  
kocsin mennék be, nem gyalog,  
és megcsapna a régi láрма,  
mely rózsaszagban kavargó —*

*S jó-tempós, diákos kedvem  
dobbanna a tornác fején —  
vad örömet rikkantva bennem  
s mindenki szaladna elém! ...*

*Ó, hogy már ennek vége, vége —  
és hentesüzlet lett a ház  
s vakációnk öröme, fénye,  
egekig többé nem cikáz.*

*Özvegy szobák kis enyhe csendje  
fogad bennünket szívesen —  
meleg a csók rejtelve benne,  
de már köd ül a szíveken:*

*Szerte-szórtan a küzdelemben,  
úgy jövünk haza, fáradtan —  
títokt ború a hű szemekben,  
cudar világ van, áldatlan ...*